

Views on the use of laughter and humor of world-famous pedagogues and philosophers (Erasmus of Rotterdam, R. Mulcaster, J. A. Comenius, J. Locke, J.-J. Rousseau, H. Skovoroda, J. Korczak, V. Sukhomlynskyi, P. P. Grzybowski.) have been reflected.

Ideas that should be implemented in the modern educational space have been identified: development of methodological recommendations for the use of humor in education, taking into account wartime conditions and other social challenges; introduction of an elective course "Humor and laughter in preschool and general secondary education" into the curriculum of higher educational institutions; the use of learning tools that evoke positive emotions, laughter, while paving the way for big and serious things; observance of the culture of using humor in order to prevent the use of humor for aggressive purposes; popularization of the theory and practice of using humor as a subject of scientific research by students, as well as scientific and pedagogical workers of higher educational institutions.

Key words: humor, culture of laughter, functions of humor, concepts of humor, preschool and secondary educational institutions.

Дата надходження статті: 07.09.2023 р.

Рецензент: доктор педагогічних наук, професор Задорожна І. П.

УДК 378.141

DOI <https://doi.org/10.37915/pa.vi54.486>

Сотер М. В.*,

orcid.org/0000-0002-4626-0137

ІНШОМОВНА ПІДГОТОВКА ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В ТУРЕЧЧИНІ: ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ ТА СЬОГОДЕННЯ

У статті на основі аналізу сучасних наукових досліджень схарактеризовано історичні аспекти та сьогодення іншомовної підготовки здобувачів вищої освіти в Туреччині. Наголошено, що вивчення мов є важливим і значущим питанням турецької системи освіти.

Проаналізовано процес становлення мовної політики в Туреччині. Вказано, що Османська імперія (роки існування 1299–1922) зазнала впливу ісламської культури. При цьому зазначено, що державною мовою була турецька, як іноземні мови вивчали арабську та перську. Арабська мова була мовою науки, а перська – мовою літератури. Зауважено, що активізація вивчення західних іноземних мов розпочалась з французької, яка була мовою дипломатії, філософії та науки.

З'ясовано, що в період Танзімату англійську мову ввели в турецьку систему освіти. Встановлено, що інтенсифікація вивчення англійської мови у Туреччині почалася після створення Турецької Республіки в 1923 році, посилилася після Другої світової війни і у цей же час вона отримала суттєву перевагу над іншими іноземними мовами. Уточнено, що вектор Туреччини на модернізацію та вестернізацію привів до тісніших її зв'язків з Європою та США й прискорив поширення викладання англійської мови в країні.

Встановлено, що 80-ті роки ХХ століття характеризувалися включенням до освітніх програм іноземної мови. При цьому вказано, що завдяки заснуванню двома державними університетами (Близькосхідним технічним та Босфорським) англійської мови викладання створено модель університету з викладанням англійською мовою, яку покладено в основу популярної моделі приватних університетів у країні.

Акцентовано на тому, що навчання англійською мовою у закладах вищої освіти дало змогу залучати іноземних студентів, включаючи обмін ERASMUS, допомогти підготувати турецьких студентів до навчання й роботи за кордоном. Наголошено, що серед державних

---

*© Сотер М. В.

університетів з турецькою мовою навчання спостерігається тенденція відкриття програм із паралельним їх навчанням англійською мовою окремих дисциплін.

Ключові слова: іншомовна підготовка, іншомовна підготовка здобувачів вищої освіти в Туреччині, вивчення іноземних мов, Міністерство національної освіти Туреччини, турецька система освіти.

Постановка проблеми. Іншомовна підготовка у наш час є тим невід’ємним важелем, який відіграє вирішальну роль у підготовці висококваліфікованого фахівця, здатного до взаємодії як із вітчизняними колегами, так й з іноземцями. Нині стрімкий розвиток держав пов’язаний із соціальними, економічними та науково-технічними факторами (у тому числі й зі знанням іноземної мови громадянами цих держав) у зв’язку з можливістю їх продуктивної співпраці в іншомовних професійних і наукових колах. Туреччина є саме таким яскравим прикладом стрімкого розвитку, і як влучно відмітив Аль-Азаві Хайдер Аділ Кадім «протягом останніх півтора десятиліття Турецька Республіка здійснила якісний стрибок в соціально-економічному прогресі, перетворившись на другу, після китайської, державу, що найшвидше розвивається в сучасному світі» [1, с. 8]. Беручи це до уваги, вважаємо за доцільне дослідити питання щодо іншомовної підготовки здобувачів вищої освіти в Туреччині на початку ХХІ століття.

Аналіз досліджень. Різні аспекти питань, що пов’язані з іншомовною підготовкою здобувачів вищої освіти в Туреччині, досліджували багато вітчизняних і зарубіжних науковців: Аль-Азаві Хайдер Аділ Кадім, С. Альптекін (*S. Alptekin*), О. Деміркан (*Ö. Demircan*), Ю. Кіркгюз (*Y. Kirkgöz*), Б. Кючукоглу (*B. Küçükoğlu*), А. Октай (*A. Oktay*), Н. Постригач, С. Сапожников, А. Сакар (*A. Sakar*), С. Татар (*S. Tatar*), І. Чакір (*İ. Çakir*) та ін.

Зокрема, це такі публікації турецьких учених: О. Деміркан «Іноземна мова в Туреччині від минулого до сьогодні» (1988 р.); А. Сакар «Міжкультурний вплив обміну електронною поштою на студентів турецького університету, які вивчають англійську як іноземну мову (EFL)» (2001 р.); Ю. Кіркгюз «Викладання англійської мови в Туреччині: зміни політики та їх впровадження» (2007 р.); І. Чакір «Загальний аналіз викладання обов’язкової іноземної мови в державних університетах Туреччини» (2007 р.); С. Альптекін, С. Татар «Дослідження викладання та вивчення іноземних мов у Туреччині (2005-2009)» (2011 р.); Б. Кючукоглу «Історія мовної політики в Туреччині» (2013 р.); А. Октай «Викладання іноземної мови: проблема турецької освіти» (2015 р.); Р. Таквіні, К. Р. Фінарді (*R. Taqini, K. R. Finardi*) «Англійська мова як засіб навчання в державних університетах Туреччини» (2017 р.) та ін.

Мета статті – на основі аналізу сучасних наукових досліджень схарактеризувати історичні аспекти та сьогодення іншомовної підготовки здобувачів вищої освіти в Туреччині на початку ХХІ століття.

Виклад основного матеріалу. Насамперед зазначимо, що, на думку Б. Кючукоглу, політичні директиви щодо вивчення іноземних мов в Туреччині сягають ще часів Османської імперії, а починаючи з другої половини ХХ століття і до сьогодні вивчення мов є важливим і значущим питанням у турецькій системі освіти. Вчений наголошує, що політика щодо іноземних мов змінювалася відповідно до потреб країни та її відносин з іншими державами. З початком періоду Танзімату (*Tanzimat Period, 1839–1876 pp.*) одна із західних мов, зокрема французька, вийшла на перший план, трохи згодом почалось вивчення німецької мови [7, с. 1091]. Автор відзначає, що після Другої світової війни англійська стала мовою, що вийшла на передній план, і досі користується популярністю як у Туреччині, так і у всьому світі.

Б. Кючукоглу у праці «Історія мовної політики в Туреччині» (2013 р.) звертає увагу ще на те, що традиційна мовна політика Османської імперії (роки її існування 1299–1922) зазнала впливу ісламської культури. При цьому вчений наголошує, що головною метою

освітньої політики того часу було вивчення мови та виховання релігійних людей. Державною мовою слугувала турецька, як іноземні мови вивчали арабську та перську. Арабська мова була мовою науки, а перська – мовою літератури. До періоду Танзімату добре освічений турок повинен був знати арабську та перську мови [7, с. 1091]. Стосовно цього О. Деміркан у дослідженні «Іноземна мова в Туреччині від минулого до сьогодні» (1988 р.) відзначив, що так само, як знання англійської сьогодні, знання арабської чи перської означало кращі можливості для працевлаштування [5].

Б. Кючукоглу також підкреслює, що у 1880-х роках до освітніх програм було включено вивчення іноземної мови. Щодо введення англійської мови в турецьку систему освіти, то воно почалося в період Танзімату. Як уже зазначалось, в Османській імперії першою мовою, яку почали вивчати в закладах освіти, була французька [7, с. 1091]. Услід за Ю. Кіркгюз, Б. Кючукоглу констатує, що французька мова була найважливішою мовою того століття, оскільки саме вона слугувала мовою дипломатії, філософії та науки. Першими були відкриті французькі, німецькі, англійські, італійські та потім американські школи [там само, с. 1091].

Б. Кючукоглу констатує, що заснування Турецької Республіки (офіційно проголошене 29.10.1923 р.) пов'язане з інтенсифікацією науково-технічних розробок і суттєвим зближенням зв'язків між різними країнами. Вчений наголошує, що саме ці події змусили Туреччину посилювати різного роду розробки та йти в ногу з іншими країнами, у тому числі й прискорити вивчення та викладання іноземних мов. У цей час зросла кількість освітніх закладів, де викладання велось англійською мовою. Після створення Турецької Республіки в 1923 році рухи за модернізацію та вестернізацію привели до тісніших зв'язків з Європою та США, що прискорило поширення викладання англійської мови (English Language Teaching, ELT) в країні. Англійська мова отримала перевагу над іншими іноземними мовами, зокрема французькою, якій раніше надавали перевагу в дипломатії, освіті та мистецтві [7, с. 1091].

С. Альптекін і С. Татар констатують, що через зростання попиту на вищу освіту кількість державних університетів зросла з кількох у 1950-х роках до 97. Практично в усіх цих університетах викладання проводилось турецькою мовою. Однак після заснування двох державних університетів з англійською мовою викладання, а саме Близькосхідного технічного університету (*Middle East Technical University*) в 1956 році та Босфорського університету (*Boğaziçi University*, колишній *Robert College*) в 1971 році, була створена модель університету з англійською мовою викладання. Згодом ця модель стала дуже популярною і лягла в основу приватних університетів, перший з яких був заснований у 1984 році [4]. Більш того, А. Октай у праці «Викладання іноземної мови: проблема турецької освіти» (2015 р.) зазначає, що однією з важливих віх у сучасній турецькій системі освіти є підготовка працівників різного роду галузей, які можуть відкривати шляхи до позитивних зрушень і змін у країні саме через опанування двох і більше іноземних мов [9, с. 585].

Сутолосною є думка Б. Кючукоглу, який також констатував про значне зростання кількості університетів в 1960-х і 70-х роках і, як наслідок, виникнення потреби у скоординованому централізованому плануванні їх діяльності. У результаті цієї необхідності вища освіта реорганізувала свою академічну, інституційну та адміністративну структуру в 1981 році, і у цей же час була створена Рада вищої освіти. Після створення цієї (нової) структури кожен вищий навчальний заклад був зібраний в рамках однієї Ради — Ради вищої освіти. Рада вищої освіти отримала автономну структуру, яка відповідає за організацію вищої освіти в Туреччині. Б. Кючукоглу зазначає, що у цей же час зросла кількість шкіл з англійською мовою навчання. Крім того, вчений констатує, що відповідно до опитувань, проведених Міністерством національної освіти, у 1987–1988 навчальному році у Туреччині було 193 середні школи з викладанням англійською мовою (103 приватні, 90 державних) [7, с. 1092]. При цьому, як пише

Н. Постригач, «Міністерство національної освіти Туреччини є головним відповідальним органом за усю освітню діяльність» [3, с. 159].

С. Альптекін і С. Татар у праці «Дослідження викладання та вивчення іноземних мов у Туреччині (2005-2009)» (2011 р.) визначають, що зараз кількість приватних університетів становить 45, багато з яких є англomовними. Вчені акцентують, що навчання англійською мовою у закладах вищої освіти не тільки дає змогу залучати іноземних студентів, включаючи обмін ERASMUS, але й допомагає при цьому підготувати турецьких студентів до навчання й роботи за кордоном. Також спостерігається тенденція серед державних університетів з турецькою мовою навчання відкриття програм з паралельним навчанням англійською мовою окремих дисциплін [4].

Поряд із позитивними тенденціями щодо іншомовної підготовки у Туреччині, І. Чакір у праці «Загальний аналіз викладання обов'язкової іноземної мови в державних університетах Туреччини» (2007 р.) виокремлює й фактори, які перешкоджають студентам вивчати іноземну мову в державних університетах Туреччини, й відносить до таких:

- вивчення іноземної мови не вважається важливішим за інші, наприклад, спеціальні (професійно-орієнтовані) курси;
- студенти розміщуються у групах зі змішаними здібностями;
- навчальні програми з вивчення іноземної мови не завжди відповідають очікуванім цілям;
- відсутність у студентів мотивації до вивчення іноземної мови;
- недостатня попередня (шкільна) підготовка;
- неповна забезпеченість навчальними матеріалами;
- створення розриву між знаннями, які мають бути і насправді є через наявність права не відвідувати курс протягом 30% навчального часу;
- деякі підручники перевантажені непотрібними навчальними матеріалами і не у повній мірі відповідають віковим та культурним потребам, інтересам [11, с. 256].

Крім того, І. Чакір констатує, що у більшості університетів Туреччини викладання іноземних мов здійснюється не ідеально [там само, с. 251]. У державних університетах вивчення курсу іноземної мови є обов'язковим і має викладатися у загальному об'ємі не менше ніж 60 годин. Хоча в кожному такому університеті є можливість збільшити тривалість викладання понад 60 годин, але більшість із них роблять це не охоче [там само, с. 252].

Висновки. Грунтуючись на результатах аналізу наукових досліджень щодо історичних аспектів та сьогодення іншомовної підготовки здобувачів вищої освіти в Туреччині можемо констатувати, що вивчення мов тривалий час є важливим і значущим питанням турецької системи освіти.

Акцентовано, що з того часу традиційна мовна політика Османської імперії зазнала досить суттєвого впливу ісламської культури. Тоді державною мовою була турецька, а як іноземні мови вивчали арабську та перську. Активізація вивчення західних іноземних мов розпочалась з французької мови – мови дипломатії, філософії та науки. Англійську мову ввели в турецьку систему освіти в період Танзімату. Інтенсифікація вивчення англійської мови почалась після створення Турецької Республіки в 1923 році, посилилася після Другої світової війни. У цей час і надалі вона отримала суттєву перевагу над іншими іноземними мовами. Навчання англійською мовою у закладах вищої освіти дало змогу залучати іноземних студентів, а також підготувати турецьких здобувачів вищої освіти до навчання й роботи за кордоном. Нині державні університети з турецькою мовою навчання (зокрема й здобувачів економічних та інженерно-технічних спеціальностей) все частіше відкривають програми з паралельним навчанням окремих дисциплін англійською мовою.

Саме тому подальші наукові розвідки вбачаємо у детальному вивченні та аналізі іншомовної підготовки здобувачів економічних та інженерно-технічних спеціальностей у закладах вищої освіти цієї країни.

Список використаних джерел:

1. Аль-Азаві Хайдер Аділ Кадім. Еволюція регіональної політики Турецької Республіки: дис. ... канд. політ. наук: 23.00.04 «Політичні проблеми міжнародних систем та глобального розвитку»; КНУ ім. Т. Шевченка; ЧНУ ім. Петра Могили. Київ, 2017. 252 с.
2. Сапожников С. В. Система вищої освіти Турецької Республіки в умовах сьогодення. *Вісник Дніпропетровського університету економіки та права імені Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія»*, 2011. № 1 (1). С. 41-45.
3. Простригач Н. О. Діяльність провайдерів освітніх послуг у сфері освіти дорослих Туреччини. *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи*, 2022. Вип. 1 (21). С. 156-170.
4. Alptekin C., Tatar S. Research on foreign language teaching and learning in Turkey (2005–2009). *Language Teaching*, 2011. Vol. 44. No. 3. Pp. 328–353. URL: <https://doi.org/10.1017/S026144481100005X>
5. Demircan Ö. *Dünden Bugüne Türkiye’de Yabancı Dil*. İstanbul: RemziKitabevi, 1988.
6. Kirkgöz Y. English Language Teaching in Turkey: Policy Changes and their Implementation, *RELC Journal*, 2007. Vol. 38. No. 2. Pp. 216–228.
7. Küçüköğlü B. The history of foreign language policies in Turkey. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*. 2013. Vol. 70. Pp. 1090–1094.
8. Oktay A. Foreign language teaching: a problem in Turkish education. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*. 2015. Vol. 174. Pp. 584–593.
9. Taquini R., Finardi K. R. English as a Medium of Instruction at Turkish State Universities. *Education and Linguistics Research*. 2017. No. 3. Vol. 2. Pp. 35–53.
10. Sakar A. The crosscultural effects of electronic mail exchange on the Turkish University students of English as a Foreign Language (EFL). *CALLEJ Online*. 2001. Vol. 3. No. 1. Pp. 1–15.
11. Çakir İ. An Overall Analysis of Teaching Compulsory Foreign Language at Turkish State Universities. *Journal of Language and Linguistic Studies*. 2007. Vol. 3. No. 2. Pp. 250–265.

References:

1. Al-Azavi Khaider Adil Kadim. (2017). *Evolutsiia rehionalnoi polityky Turetskoi Respubliki* [Evolution of Turkey’s regional policy]. (Candidate’s thesis). Taras Shevchenko National University of Kyiv; Petro Mohyla Black Sea State University. Kyiv; Mykolaiv [in Ukrainian].
2. Postryhach, N. O. (2022). Diialnist provaideryv osvitynikh posluh u sferi osvity doroslykh Turechchyny [Peculiarities of educational services providers in the field of adult education of Turkey]. *Adult Education: Theory, Experience, Prospects*, 1 (21), 156-170 [in Ukrainian].
3. Sapozhnykov, S. V. (2011). Systema vyshchoi osvity Turetskoi Respubliki v umovakh sohodennia [The system of higher education of the Republic of Turkey in today’s conditions]. *Visnyk Dnipropetrovskoho universytetu ekonomiky ta prava imeni Alfreda Nobelia. Seriiia «Pedagogika i psykholohiia»*, 1 (1), 41-45 [in Ukrainian].
4. Alptekin, C., & Tatar, S. (2011). Research on foreign language teaching and learning in Turkey (2005–2009). *Language Teaching*, 44(3), 328–353. doi: <https://doi.org/10.1017/S026144481100005X> [in English].
5. Demircan, Ö. (1988). *Dünden Bugüne Türkiye’de Yabancı Dil*. İstanbul: RemziKitabevi [in Turkish].
6. Kirkgöz, Y. (2007). English Language Teaching in Turkey: Policy Changes and their Implementation. *RELC Journal*, 38 (2), 216-228 [in English].
7. Küçüköğlü, B. (2013). The history of foreign language policies in Turkey. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 70, 1090 – 1094 [in English].
8. Oktay, A. (2015). Foreign language teaching: a problem in Turkish education. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 174, 584 – 593 [in English].
9. Taquini, R., & Finardi, K. R. (2017). English as a Medium of Instruction at Turkish State Universities. *Education and Linguistics Research*, 3 (2), 35-53 [in English].
10. Sakar, A. (2001). The crosscultural effects of electronic mail exchange on the Turkish University students of English as a Foreign Language (EFL). *CALLEJ Online*, 3 (1), 1-15 [in English].
11. Çakir, İ. (2007). An Overall Analysis of Teaching Compulsory Foreign Language at Turkish State Universities. *Journal of Language and Linguistic Studies*, 3 (2), 250-265 [in English].

Soter M. V.,

orcid.org/0000-0002-4626-0137

STUDENTS' FOREIGN LANGUAGE TRAINING OF HIGHER EDUCATION IN TURKEY: HISTORICAL ASPECTS AND TODAY

The article, based on the analysis of modern scientific research, characterizes students' foreign language training of higher education in Turkey. It is presented that the study of languages is an important and significant issue of the Turkish education system.

The development of language policy in Turkey has been analyzed. It is indicated that the Ottoman Empire (which lasted from 1299 to 1922 CE) was influenced by Islamic culture (Muslim culture). At the same time, it is stated that the state language was Turkish, Arabic and Persian were studied as foreign languages. Arabic was the language of science and Persian was the language of literature. The activation of the study of Western foreign languages began with French, which was the language of diplomacy, philosophy and science.

It is found that during the Tanzimat Period, English was introduced into the Turkish education system. It is established that the intensification of the study of English in Turkey began after the foundation of the Republic of Turkey in 1923, intensified after the Second World War, and it gained a significant advantage over other foreign languages.

It is stated that modernization and westernization movements led to closer ties with Europe and the US and accelerated the spread of English language teaching in the country.

It is established that the 80s were characterized by the inclusion of the foreign language in educational programs. At the same time, with the foundation of two public universities with the English language teaching (Middle East Technical University and Boğaziçi University), a university model with the English language teaching was created, which formed the basis of the popular model of private universities.

It is pointed out that English teaching in higher education institutions has made it possible to attract foreign students, including the ERASMUS exchange, has made it possible to prepare Turkish students for studying and working abroad. It is emphasized that there is a tendency among state universities with Turkish as the language of instruction to open programs with parallel teaching in English of some disciplines.

Key words: foreign language training; students' foreign language training of higher education in Turkey; foreign language learning; the Ministry of National Education, the Republic of Turkey; Turkish education system.

Дата надходження статті: 05.09.2023 р.

Рецензент: доктор педагогічних наук, доцент Рускуліс Л. В.